

Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya

BMT-nin Baş Məclisinin 44-cü sessiyasında 20 noyabr 1989-cu il tarixində qəbul edilib

Preambula

Bu Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlər:

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində bəyan edilmiş prinsiplərə uyğun olaraq, cəmiyyətin bütün üzvlərinin ləyaqətinin, bərabər və ayrılmaz hüquqlarının tanınmasının Yer üzündə azadlığın, ədalətin və sülhün təmin edilməsinin əsası *hesab edərək*,

Millətlər Birliyinə daxil olan xalqların Nizamnamədə insanın əsas hüquqlarına, insan şəxsiyyətinin ləyaqətinə və dəyərinə inamlarını təsdiq etdiklərini və daha böyük azadlıq şəraitində sosial tərəqqiyə və həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasına kömək göstərmək əzmində olduqlarını *nəzərə alaraq*,

İnsan hüquqlarının ümumi bəyannaməsində və insan hüquqları haqqında Beynəlxalq paktlarda Birləşmiş Millətlər Təşkilatının irq, dərinin rəngi, cins, dil, din, siyasi və ya digər əqidələr, milli və ya sosial mənşə, əmlak vəziyyəti, doğum şəraiti və ya başqa hallar kimi əlamətlərə heç bir fərq qoyulmadan hər bir insanın həmin sənədlərdə göstərilən bütün hüquq və azadlıqlara malik olduğunu bəyan etdiyini və bununla razılaştığını *təsdiq edərək*,

İnsan hüquqlarının ümumi bəyannaməsində Birləşmiş Millətlər Təşkilatının uşaqların xüsusi qayğıya və köməyə hüququ olduğunu bəyan etdiyini *xatırladaraq*,

cəmiyyətin əsas özəyi və ailənin bütün üzvlərinin, xüsusən uşaqların inkişafı və rifahı üçün əsas təbii mühit kimi ailənin cəmiyyət çərçivəsində vəzifələrini tam həcmdə öz üzərinə götürə bilməsi üçün onun müdafiə edilməsinin və dəstəklənməsinin zəruriliyinə *əmin olaraq*,

uşağın şəxsiyyətinin tam və ahəngdar inkişafı üçün onun ailə mühitində, səadət, məhəbbət və anlaşma şəraitində böyüməsinin vacibliyini *təsdiq edərək*,

uşağın cəmiyyətdə müstəqil həyata tam hazırlanmalı olduğunu və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində bəyan edilmiş ideallar ruhunda, xüsusən sülh, ləyaqət, dözümlük, azadlıq, bərabərlik və həmrəylik ruhunda tərbiyələnməli olduğunu *hesab edərək*,

uşağın belə xüsusi müdafiə olunması zərurətinin 1924-cü il tarixli Cenevrə Uşaq hüquqları bəyannaməsində və 1959-cu il noyabrın 20-də Baş Məclis tərəfindən qəbul edilmiş Uşaq hüquqları bəyannaməsində nəzərdə tutulduğunu və İnsan hüquqları ümumi bəyannaməsində, Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt (xüsusən 23 və 24-cü maddələrdə), İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt (xüsusən 10-cu maddədə), habelə uşaqların rifahı məsələləri ilə məşğul olan ixtisaslaşdırılmış idarələrin və beynəlxalq təşkilatların nizamnamələrində və müvafiq sənədlərində təsdiq edildiyini *nəzərə alaraq*,

Uşaq hüquqları bəyannaməsində göstəriləyi kimi, «fiziki və əqli cəhətdən yetkin olmadığına görə uşağın istər doğulmazdan əvvəl, istərsə də doğulduqdan sonra xüsusi mühafizəyə və qayğıya, o cümlədən lazımi hüquqi müdafiəyə ehtiyacı olduğunu» *nəzərə alaraq*,

Sosial və hüquqi prinsiplər haqqında Bəyannamənin uşaqların müdafiəsinə və rifahına, xüsusən onlar milli və beynəlxalq səviyyələrdə tərbiyə olunmağa verilərək və övladlığa götürülərək müdafiəsinə və rifahına dair müddəalarına, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının yetkinlik yaşına çatmayanlar barəsində ədalət mühakiməsinin icrasına dair Minimal standart qaydalarına («Pekin qaydaları») və Fövqəladə hallarda və silahlı münaqişələr dövründə qadınların və uşaqların müdafiəsi haqqında Bəyannamənin müddəalarına *istinad edərək*,

dünyanın bütün ölkələrində son dərəcə çətin şəraitdə yaşayan uşaqların olduğunu və belə uşaqların xüsusi diqqətə möhtac olduğunu *təsdiq edərək*,

uşağın müdafiəsi və ahəngdar inkişafı üçün hər bir xalqın ənənələrinin və mədəni dəyərlərinin əhəmiyyətini lazımınca *nəzərə alaraq*,
hər bir ölkədə, xüsusən inkişaf etməkdə olan ölkələrdə uşaqların həyat şəraitini yaxşılaşdırmaq üçün beynəlxalq əməkdaşlığın vacibliyini *təsdiq edərək*,
aşağıdakılar barədə *razılığa gəldilər*:

I Hissə

Maddə 1

Hər bir insan 18 yaşına çatanadək bu Konvensiyanın məqsədləri üçün uşaq sayılır, bir şərtlə ki, həmin uşaq barəsində tətbiq edilən qanuna görə o, yetkinlik yaşına daha əvvəl çatmış olmasın.

Maddə 2

1. İştirakçı dövlətlər uşağın, onun valideynlərinin və ya qanuni qəyyumlarının irqindən, dərisinin rəngindən, cinsindən, dilindən, dinindən, siyasi və ya digər əqidələrindən, milli, etnik və ya sosial mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, səhhətindən və doğum şəraitindən və ya hər hansı başqa hallardan asılı olmayaraq, heç bir ayrı-seçkiliyə yol vermədən, onların yurisdiksiyası daxilində hər bir uşaq üçün bu Konvensiyada nəzərdə tutulan bütün hüquqlara hörmət bəsləyir və onları təmin edirlər.

2. İştirakçı dövlətlər uşağın, onun valideynlərinin, qanuni qəyyumlarının və ya digər ailə üzvlərinin statusu, fəaliyyəti, ifadə etdikləri baxışları və ya əqidələri əsasında uşağın ayrı-seçkiliyin və ya cəzanın bütün formalarından müdafiə olunmasını təmin etmək üçün hər cür lazımi tədbirləri görürlər.

Maddə 3

1. Uşaqlar barəsində bütün tədbirlərdə əsas diqqət uşaq mənafələrinin daha yaxşı təmin edilməsinə yönəldilir, istər bu tədbirlər sosial təminat məsələləri ilə məşğul olan dövlət idarələri və ya özəl idarələr tərəfindən görülsün, istərsə də məhkəmələr, inzibati və ya qanunvericilik orqanları tərəfindən.

2. İştirakçı dövlətlər uşağın valideynlərinin, qəyyumlarının və ya qanuna görə onun üçün məsuliyyət daşıyan digər şəxslərin hüquq və vəzifələrini nəzərə alaraq, uşağı onun rifahı üçün zəruri olan müdafiə və qayğı ilə təmin etməyi öhdələrinə götürür və bu məqsədlə bütün qanunvericilik tədbirlərini və inzibati tədbirləri görürlər.

3. İştirakçı dövlətlər təmin edirlər ki, uşaqların qayğısına qalmaq və ya müdafiəsi üçün cavabdeh olan idarələr, xidmətlər və orqanlar səlahiyyətli orqanların qoyduqları normalara, o cümlədən təhlükəsizlik və səhiyyə, onların işçi heyətinin say tərkibi və yararlığı, habelə mötəbər nəzarət baxımından cavab versinlər.

Maddə 4

İştirakçı dövlətlər bu Konvensiyada tanınan hüquqların həyata keçirilməsi üçün bütün lazımi qanunvericilik tədbirlərini, inzibati və digər tədbirləri görürlər. İştirakçı dövlətlər iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar barəsində belə tədbirləri malik olduqları ehtiyatların maksimum çərçivəsində və lazım gəldikdə, beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində görürlər.

Maddə 5

İştirakçı dövlətlər valideynlərin və yerli adətdə nəzərdə tutulduğu kimi, müvafiq hallarda genişləndirilmiş ailə və ya icma üzvlərinin, qəyyumların və ya qanuna görə uşaq üçün məsuliyyət daşıyan digər şəxslərin bu Konvensiyada tanınan hüquqların uşaqlar tərəfindən həyata keçirilməsində onu lazımınca idarə etmək və ona rəhbərlik etmək və bunu uşağın inkişaf etməkdə olan qabiliyyətinə müvafiq sürətdə yerinə yetirmək məsuliyyətinə, hüquqlarına və vəzifələrinə hörmət bəsləyirlər.

Maddə 6

1. İştirakçı dövlətlər təsdiq edirlər ki, hər bir uşağın yaşamaq üçün ayrılmaz hüququ vardır.
2. İştirakçı dövlətlər uşağın sağ qalmasını və sağlam inkişaf etməsini maksimum mümkün olan dərəcədə təmin edirlər.

Maddə 7

1. Uşaq doğulduqdan sonra dərhal qeydə alınır və doğulduğu andan ad və vətəndaşlıq əldə etmək hüququna, habelə, mümkün olduğu dərəcədə, öz valideynlərini tanımaq və onlardan qayğı görmək hüququna malikdir.
2. İştirakçı dövlətlər bu hüquqların öz milli qanunvericiliyinə uyğun həyata keçirilməsini və öz öhdəliklərinin bu sahədə müvafiq beynəlxalq sənədlərə uyğun yerinə yetirilməsini, o cümlədən əks təqdirdə uşağın vətəndaşlığa malik olmayacağı halda təmin edirlər.

Maddə 8

1. İştirakçı dövlətlər qeyri-qanuni müdaxiləyə yol vermədən, qanunda nəzərdə tutulduğu kimi, uşağın öz fərdiliyini, o cümlədən vətəndaşlığını, adını və ailə əlaqələrini saxlamaq hüququna hörmət bəsləməyi öhdələrinə götürürlər.
2. Əgər uşaq öz fərdiliyinin ünsürlərinin bir qismindən və ya hamısından qanunsuz məhrum edilirsə, iştirakçı dövlətlər onun fərdiliyinin ən tez zamanda bərpa edilməsi üçün ona lazımı köməyi və müdafiəni təmin edirlər.

Maddə 9

1. İştirakçı dövlətlər təmin edirlər ki, uşaq və valideynləri onların arzusuna zidd olaraq ayrı düşməsinlər, amma məhkəmənin qərarına uyğun olaraq səlahiyyətli orqanların tətbiq edilən qanuna və prosedurlara müvafiq surətdə belə ayrılığın uşağın ən yaxşı mənafeyi üçün zəruri olduğunu müəyyənləşdirdikləri hallar istisna təşkil edir. Belə müəyyənləşdirmə bu və ya digər konkret halda, məsələn, valideynlər uşaqla qəddarcasına rəftar etdikdə və ya onun qayğısına qalmaqda və ya valideynlər bir-birindən ayrı yaşadıqda və uşağın yaşayış yeri barədə qərar qəbul edilməli olduqda zəruri ola bilər.
2. Bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun hər cür araşdırma zamanı bütün əlaqədar tərəflərə araşdırma iştirak etməyə və öz nöqtəyi-nəzərini şərh etmək imkanı verilir.
3. İştirakçı dövlətlər valideynlərinin birindən və ya hər ikisindən ayrı düşmüş uşağın hər iki valideynlə müntəzəm şəxsi münasibətlər və birbaşa əlaqələr saxlamaq hüququna hörmət bəsləyirlər, amma bu münasibətlərin və əlaqələrin uşağın ən yaxşı mənafeyinə zidd olduğu hallar istisna təşkil edir.
4. Belə ayrılıq iştirakçı dövlətin qəbul etdiyi hər hansı qərardan, məsələn, valideynlərdən birinin və ya hər ikisinin və ya uşağın həbsə alınması, həbsxanada saxlanması, ölkədən çıxarılması, deportasiyası və ya ölümü (o cümlədən həmin şəxsin dövlətin sərəncamında olduğu dövrdə hər hansı səbəbdən baş vermiş ölümü) ilə əlaqədar qərardan irəli gəldikdə həmin iştirakçı dövlət ailənin qa-

ib üzvünün/üzvlərinin olduğu yer barəsində valideynlərə, uşağa və ya, əgər lazım gələrsə, ailənin başqa üzvünə onların xahişi ilə zəruri məlumat verir, bir şərtlə ki, bu məlumatın verilməsi uşağın rifahına ziyan vurmasın. İştirakçı dövlətlər daha sonra təmin edirlər ki, özlüyündə bu cür xahişin verilməsi müvafiq şəxs/şəxslər üçün xoşagəlməz nəticələrə gətirib çıxarmasın.

Maddə 10

1. İştirakçı dövlətlərin 9-cu maddənin 1-ci bəndi üzrə öhdəliyinə uyğun olaraq uşağın və ya onun valideynlərinin ailənin birləşməsi məqsədilə iştirakçı dövlətə gəlmək və ya oradan getmək barədə ərizələrinə iştirakçı dövlətlər tərəfindən müsbət, humanist və operativ baxılmalıdır. İştirakçı dövlətlər daha sonra təmin edirlər ki, bu cür xahişin verilməsi ərizəçilər və onların ailə üzvləri üçün xoşagəlməz nəticələrə gətirib çıxarmasın.

2. Valideynləri müxtəlif dövlətlərdə yaşayan uşağın, xüsusi hallar istisna olmaqla, hər iki valideynlə müntəzəm şəxsi münasibətlər və birbaşa əlaqələr saxlamaq hüququ vardır. Bu məqsədlə və iştirakçı dövlətlərin 9-cu maddənin 2-ci bəndi üzrə öhdəliyinə uyğun olaraq iştirakçı dövlətlər uşağın və onun valideynlərinin istənilən ölkəni, o cümlədən öz ölkəsini tərk etmək və öz ölkəsinə qayıtmaq hüququna hörmət bəsləyirlər. İstənilən ölkəni tərk etmək hüququ barəsində yalnız elə məhdudiyətlər qüvvədədir ki, onlar qanunla müəyyən edilmişdir və dövlət təhlükəsizliyinin, ictimai qaydanın (*ordre public*), əhalinin sağlamlığının və ya mənəviyyatının və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının qorunması üçün zəruridir və bu Konvensiyada tanınan başqa hüquqlarla bir araya sığır.

Maddə 11

1. İştirakçı dövlətlər uşağın qanunsuz aparılmasına və xaricdən qaytarılmamasına qarşı mübarizə üçün tədbirlər görürlər.

2. Bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlər bağlamağa və ya qüvvədə olan sazişlərə qoşulmağa kömək edirlər.

Maddə 12

1. İştirakçı dövlətlər öz baxışlarını formalaşdırmağa qadir olan uşağı özünə aid bütün məsələlər barəsində həmin baxışları sərbəst ifadə etmək hüququ ilə təmin edirlər, həm də uşağın baxışlarına onun yaşına və yetkinliyinə uyğun lazımı diqqət yetirilir.

2. Bu məqsədlə uşağa ona toxunan hər hansı məhkəmə araşdırmasının və ya inzibati araşdırmanın gedişində ya bilavasitə, ya da nümayəndə və ya müvafiq orqan vasitəsilə, milli qanunvericiliyin prosessual normalarında nəzərdə tutulan qaydada dinlənilmək imkanı verilir.

Maddə 13

1. Uşağın öz fikrini sərbəst ifadə etmək hüququ vardır, bu hüquqa sərhədlərdən asılı olmayaraq, hər cür informasiyanı və ideyaları şifahi, yazılı və ya çap edilmiş formada, incəsənət əsərləri formasında və ya istədiyi digər vasitələrin köməyi ilə axtarmaq, almaq və ötürmək azadlığı daxildir.

2. Bu hüququn həyata keçirilməsinə bəzi məhdudiyətlər qoyula bilər, lakin həmin məhdudiyətlər yalnız qanunda nəzərdə tutulan və aşağıdakılar üçün zəruri məhdudiyətlər ola bilər:

a) digər şəxslərin hüquqlarına və nüfuzuna hörmət üçün; və ya

b) dövlət təhlükəsizliyinin və ya ictimai qaydanın (*ordre public*) və ya əhalinin sağlamlığının və ya mənəviyyatının qorunması üçün.

Maddə 14

1. İştirakçı dövlətlər uşağın fikir, vicdan və din azadlığına hörmət bəsləyirlər.
2. İştirakçı dövlətlər valideynlərin və müvafiq hallarda qanuni qəyyumların uşağın hüququnun həyata keçirilməsində uşağa onun inkişaf etməkdə olan qabiliyyəti ilə uzlaşan metodlarla rəhbərlik etmək hüquqlarına və vəzifələrinə hörmət bəsləyirlər.
3. Öz dininə və ya məzhəbinə etiqad etmək azadlığına yalnız elə məhdudiyyətlər qoyula bilər ki, onlar qanunla müəyyən edilmişdir və dövlət təhlükəsizliyinin, ictimai qaydanın, əhalinin mənəviyyatının və sağlamlığının qorunması və ya digər şəxslərin əsas hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün zəruridir.

Maddə 15

1. İştirakçı dövlətlər uşağın birləşmək azadlığını və dinc toplaşmaq azadlığını tanıyırlar.
2. Bu hüququn həyata keçirilməsi üçün qanuna uyğun tətbiq edilən və demokratik cəmiyyətdə dövlət təhlükəsizliyi və ya ictimai təhlükəsizlik, ictimai qayda (*ordre public*), əhalinin sağlamlığının və ya mənəviyyatının qorunması və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün zəruri olan məhdudiyyətlərdən başqa, hər hansı məhdudiyyət tətbiq edilə bilməz.

Maddə 16

1. Heç bir uşaq onun şəxsi həyat, ailə həyatı, mənzil toxunulmazlığı və ya yazışma sirri hüququnun həyata keçirilməsinə özbaşına və ya qanunsuz müdaxilə və ya şərəf və nüfuzuna qanunsuz qəsd obyektinə ola bilməz.
2. Uşağın belə müdaxilədən və ya qəsddən qanunla müdafiə olunmaq hüququ vardır.

Maddə 17

İştirakçı dövlətlər kütləvi informasiya vasitələrinin vacib rolunu təsdiq edərək təmin edirlər ki, uşaq müxtəlif milli və beynəlxalq mənbələrdən informasiya və materiallar, xüsusən uşağın sosial, ruhi və əxlaqi rifahına, habelə sağlam fiziki və psixi inkişafına köməyə yönəldilmiş informasiya və materialları ala bilsin. Bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər:

- a) kütləvi informasiya vasitələrini uşaq üçün sosial və mədəni baxımdan faydalı olan və 29-cu maddənin ruhuna uyğun gələn informasiya və materiallar yaymağa həvəsləndirirlər;
- b) müxtəlif mədəni, milli və beynəlxalq mənbələrdən alınan bu cür informasiya və materialların hazırlanması, mübadiləsi və yayılması sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığı həvəsləndirirlər;
- c) uşaq ədəbiyyatının buraxılmasını və yayılmasını həvəsləndirirlər;
- d) kütləvi informasiya vasitələrini azlıq təşkil edən hər hansı qrupa və ya yerli əhaliyə mənsub uşağın dil tələbatına xüsusi diqqət yetirməyə həvəsləndirirlər;
- e) 13-cü və 18-ci maddələrin müddəalarını nəzərə alaraq, uşağı onun rifahına ziyan vuran informasiya və materiallardan qorumağın lazımı prinsiplərinin hazırlanmasını həvəsləndirirlər.

Maddə 18

1. İştirakçı dövlətlər uşağın tərbiyəsi və inkişafı üçün hər iki valideynin ümumi və eyni məsuliyyət daşması prinsipinin tanınmasını təmin etməkdən ötrü mümkün olan bütün səyləri göstərirlər. Uşağın tərbiyəsi və inkişafı üçün əsas məsuliyyəti valideynlər və ya müvafiq hallarda qanuni qəyyumlar daşıyırlar. Uşağın ən yaxşı mənafeyi onların əsas qayğı obyektidir.

2. Bu Konvensiyada şərh olunmuş hüquqlara təminat verilməsi və həyata keçirilməsinə yardım göstərilməsi məqsədilə iştirakçı dövlətlər valideynlərə və qanuni qəyyumlara uşaqların tərbiyəsi ilə bağlı vəzifələrini yerinə yetirməkdə lazımı kömək edir və uşaq tərbiyə müəssisələri şəbəkəsinin inkişafını təmin edirlər.

3. İştirakçı dövlətlər bütün lazımı tədbirləri görürlər ki, valideynləri işləyən uşaqların onlara baxmaq üçün nəzərdə tutulan xidmətlərdən və müəssisələrdən istifadə etmək hüququna malik olması təmin edilsin.

Maddə 19

1. İştirakçı dövlətlər uşağı valideynlər, qanuni qəyyumlar və ya uşağa qayğı göstərən hər hansı digər şəxs tərəfindən fiziki və ya psixoloji zorakılığın, təhqirin və ya sui-istifadənin, qayğısızlığın və ya etinasız münasibətin, kobud rəftarın və ya istismarın, o cümlədən seksual sui-istifadənin hər cür formalarından müdafiə etmək məqsədilə bütün lazımı qanunvericilik, inzibati, sosial və maarifçilik tədbirlərini görürlər.

2. Lazım gələrsə, bu cür müdafiə tədbirlərinə uşağa və onun qayğısına qalan şəxslərə zəruri kömək göstərilməsi məqsədilə sosial proqramlar hazırlamaq üçün, habelə uşaqla yuxarıda sadalanmış kobud rəftar hallarının qarşısının alınmasının və aşkara çıxarılmasının, bu hallar barəsində məlumat verilməsinin, onların baxılmağa göndərilməsinin, təhqiq edilməsinin, uşağın müalicəsinin və sonrakı tədbirlərin digər formalarını həyata keçirmək, habelə, lazım gələrsə, məhkəmə prosesinə başlamaq üçün səmərəli prosedurlar daxil edilir.

Maddə 20

1. Öz ailə mühitindən müvəqqəti və ya daimi məhrum olan və ya özünün ən yaxşı mənafeyi üçün belə mühitdə qala bilməyən uşaq dövlət tərəfindən xüsusi müdafiə edilmək və kömək almaq hüququna malikdir.

2. İştirakçı dövlətlər öz milli qanunlarına uyğun olaraq belə uşağa qulluğun dəyişdirilməsini təmin edirlər.

3. Bu cür qulluq uşağın tərbiyəyə, islam hüququna görə «kəfalət» verilməsindən, habelə övladlığa götürülməsindən, lazım gəldikdə isə, uşaqlara qulluq üzrə müvafiq müəssisəyə qoyulmasından ibarət ola bilər. Dəyişdirmənin variantlarına baxılarkən uşağın tərbiyəsində varisliyin arzu olunması və onun etnik mənşəyi, dini və mədəni mənsubiyyəti və ana dili lazımı dərəcədə nəzərə alınmalıdır.

Maddə 21

Övladlığa götürmə sistemini qəbul edən və/və ya onun mövcudluğuna icazə verən iştirakçı dövlətlər uşağın ən yaxşı mənafeyinin ilk növbədə nəzərə alınmasını təmin edirlər və onlar:

a) təmin edirlər ki, uşağın övladlığa götürülməsinə ancaq səlahiyyətli orqanlar icazə versinlər. Bu orqanlar tətbiq edilən qanuna və prosedurlara uyğun olaraq və işə aid bütün səhih məlumat əsasında uşağın valideynlər, qohumlar və qanuni qəyyumlar barəsində statusuna görə övladlığa götürülməsinin mümkünlüyünü və əgər tələb olunarsa, əlaqədar şəxslərin zəruri ola biləcək məsləhətləşmə əsasında uşağı övladlığa götürməyə öz şüurlu razılığını verməsini müəyyən edirlər;

b) təsdiq edirlər ki, uşaq onun tərbiyə olunmasını və ya övladlığa götürülməsini təmin edə biləcək ailəyə tərbiyə olunmağa və ya saxlanmağa verilə bilməzsə və uşağa doğulduğu ölkədə münasib qulluğun təmin edilməsi mümkün olmazsa, onun başqa ölkədə övladlığa götürülməsi uşağa qulluğun alternativ üsulu hesab oluna bilər;

c) təmin edirlər ki, uşaq başqa ölkədə övladlığa götürüldükdə ölkənin daxilində övladlığa götürmə barəsində tətbiq edilən eyni təminat və normalar tətbiq olunsun;

d) başqa ölkədə övladlığa götürmə təqdirində uşağın yerbəyer edilməsi nəticəsində bununla bağlı şəxslərin əsassız maliyyə mənfəəti götürməsini təmin etmək məqsədilə bütün lazımi tədbirləri görürlər;

e) zəruri hallarda ikitərəfli və çoxtərəfli razılaşmalar və ya sazişlər bağlanması yolu ilə bu maddənin məqsədlərinə nail olmağa kömək edir və bunun əsasında uşağın başqa ölkədə yerbəyer edilməsinin səlahiyyətli hakim dairələr və ya orqanlar tərəfindən həyata keçirilməsini təmin edirlər.

Maddə 22

1. İştirakçı dövlətlər qaçqın statusu almaq istəyən və ya tətbiq edilən beynəlxalq və ya daxili hüquqa və qaydalara müvafiq surətdə qaçqın sayılan, valideynləri və ya hər hansı digər şəxs tərəfindən istər müşayiət edilən, istərsə də müşayiət edilməyən uşağı bu Konvensiyada və həmin dövlətin iştirak etdiyi insan hüquqlarına dair digər beynəlxalq sənədlərdə və ya humanitar sənədlərdə şərh olunmuş tətbiq edilən hüquqlardan istifadə edilməsində lazımi müdafiə və humanitar yardımla təmin etmək üçün zəruri tədbirləri görürlər.

2. Bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər belə uşağın müdafiəsi və ona kömək göstərilməsi, hər hansı qaçqın uşağın öz valideynlərini və ya digər ailə üzvlərini axtarıb tapması, öz ailəsinə qovuşmaqdan ötrü lazımi məlumat alması üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının və onunla əməkdaşlıq edən digər səlahiyyəti hökumətlərarası təşkilatların və ya qeyri-hökumət təşkilatlarının bütün səylərinə zəruri saydıqları hallarda kömək edirlər. Valideynləri və ya digər ailə üzvlərini tapmaq mümkün olmadıqda belə uşaq, bu Konvensiyada nəzərdə tutulduğu kimi, hər hansı səbəbdən öz ailə mühitindən daimi və ya müvəqqəti məhrum olmuş istənilən digər uşaqla eyni dərəcədə müdafiə edilir.

Maddə 23

1. İştirakçı dövlətlər təsdiq edirlər ki, əqli və ya fiziki çatışmazlığı olan uşaq onun ləyaqətini təmin edən, özünə inamını artıran və cəmiyyət həyatında fəal iştirakını asanlaşdıran şəraitdə tam dəyərli və ləyaqətli həyat sürməlidir.

2. İştirakçı dövlətlər çatışmazlığı olan uşağın ona xüsusi qayğı göstərilməsi hüququnu təsdiq edir və belə hüquqa malik olan uşağa və onun qayğısına qalmaq üçün məsuliyyət daşıyanlara mövcud ehtiyatlar daxilində xahiş edilmiş yardımın göstərilməsini, həm də uşağın vəziyyətinə və onun valideynlərinin və ya uşağa qayğını təmin edən digər şəxslərin vəziyyətinə uyğun olan yardımın göstərilməsini həvəsləndirir və təmin edirlər.

3. Çatışmazlığı olan uşağın xüsusi ehtiyaclarının təsdiqi kimi, bu maddənin 2-ci bəndinə uyğun olaraq imkan daxilində ona yardım valideynlərin və ya uşağa qayğını təmin edən digər şəxslərin maliyyə ehtiyatları nəzərə alınmaqla pulsuz verilir və çatışmazlığı olan uşağın təhsil, peşə hazırlığı, tibbi xidmət, sağlamlığın bərpası, əmək fəaliyyətinə hazırlıq sahəsində xidmətlərdən səmərəli istifadə etməsini və istirahət vasitələrindən bəhrələnməsini elə təmin etmək məqsədi güdür ki, bunlar uşağın sosial həyata imkan daxilində daha tam cəlb edilməsinə və uşağın mədəni və mənəvi inkişafı da daxil olmaqla, şəxsiyyətinin püxtələşməsinə gətirib çıxarsın.

4. İştirakçı dövlətlər çatışmazlığı olan uşaqların profilaktik səhiyyəsi və tibbi, psixoloji və funksional müalicəsi sahəsində müvafiq məlumat mübadiləsinə, o cümlədən reabilitasiya, ümumtəhsil və peşə hazırlığı metodlarına dair məlumatın yayılmasına, habelə bu məlumatdan istifadə olunmasına beynəlxalq əməkdaşlıq ruhunda kömək edirlər ki, iştirakçı dövlətlərə bu sahədə öz imkanlarını yaxşılaşdırmağa, biliklərini zənginləşdirməyə və öz təcrübələrini artırmağa şərait yaratsınlar. Bununla əlaqədar, inkişaf etməkdə olan ölkələrin tələbatına xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Maddə 24

1. İştirakçı dövlətlər uşağın ən mükəmməl səhiyyə sistemi xidmətlərindən və xəstəliklərin müalicəsi və sağlamlığın bərpası vasitələrindən istifadə etmək hüququnu təsdiq edirlər. İştirakçı dövlətlər təmin etməyə çalışırlar ki, heç bir uşaq səhiyyə sisteminin belə xidmətlərindən istifadə etmək hüququndan məhrum olmasın.

2. İştirakçı dövlətlər həmin hüququn tam həyata keçirilməsinə çalışır və lazımi tədbirlər görürlər ki:

a) körpələr və uşaqlar arasında ölüm hallarının səviyyəsi aşağı düşsün;

b) ilkin tibbi-sanitariya yardımının inkişafına birinci növbədə diqqət yetirmək şərtilə bütün uşaqlara lazımi tibbi yardım göstərilməsi və onların sağlamlığının mühafizəsi təmin edilsin;

c) xəstəliklərə və doyunca yeməməyə qarşı mübarizə aparılsın, o cümlədən ilkin tibbi-sanitariya yardımını çərçivəsində, digər vasitələrlə yanaşı, asanlıqla əldə olunan texnologiyanın tətbiq edilməsi və kifayət qədər qidalı ərzaq və təmiz içməli su verilməsi yolu ilə, ətraf mühitin çirklənməsi təhlükəsi və riski nəzərə alınaraq mübarizə aparılsın;

d) analara doğuşqabağı və doğuşdan sonrakı dövrlərdə sağlamlığını qorumaq üçün lazımi xidmətlər göstərsin;

e) uşaqların sağlamlığı və qidalanması, əmizdirmənin üstünlükləri, gigiyena, uşağın yaşadığı mühitin sanitariyası və bədbəxt hadisələrin qarşısının alınması barədə cəmiyyətin bütün təbəqələrinə, xüsusən valideynlərə və uşaqlara məlumat verilməsi, habelə onların təhsil alması və belə biliklərdən istifadə etməkdə dəstəklənməsi təmin edilsin;

f) profilaktik tibbi yardım və ailənin ölçüsünün planlaşdırılması sahəsində maarifçilik işi və xidmətlər inkişaf etdirilsin.

3. İştirakçı dövlətlər uşaqların sağlamlığına mənfi təsir göstərən ənənəvi praktikanın aradan qaldırılması məqsədilə hər cür səmərəli və lazımi tədbirləri görürlər.

4. İştirakçı dövlətlər bu maddədə təsdiq olunan hüququn tam həyata keçirilməsinə tədricən nail olmaq məqsədilə beynəlxalq əməkdaşlığı həvəsləndirməyi və inkişaf etdirməyi öhdələrinə götürürlər. Bununla əlaqədar, inkişaf etməkdə olan ölkələrin tələbatına xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Maddə 25

İştirakçı dövlətlər uşağa qulluq, onun müdafiəsi və ya fiziki, yaxud psixi müalicəsi məqsədilə səlahiyyətli orqanlar tərəfindən qəyyumluğa verilmiş uşağın keçdiyi müalicənin və onun üzərində belə qəyyumluqla bağlı bütün digər şəraitin vaxtaşırı qiymətləndirilməsi barədə uşağın hüququnu təsdiq edirlər.

Maddə 26

1. İştirakçı dövlətlər hər bir uşağın sosial sığorta da daxil olmaqla, sosial təminat nemətlərindən istifadə etmək hüququnu tanıyır və özlərinin milli qanunvericiliyinə uyğun olaraq bu hüququn tam həyata keçirilməsinə nail olmaq üçün lazımi tədbirləri görürlər.

2. Zərurət olduqca bu nemətlər mövcud ehtiyatlar və uşağın imkanları və onun saxlanması üçün məsuliyyət daşıyan şəxslərin imkanları, habelə uşaq tərəfindən və ya onun adından nemətlərin əldə edilməsi ilə bağlı istənilən mülahizələr nəzərə alınmaqla verilir.

Maddə 27

1. İştirakçı dövlətlər hər bir uşağın fiziki, əqli, ruhi, mənəvi və sosial inkişafı üçün lazım olan həyat səviyyəsinə malik olmaq hüququnu təsdiq edirlər.

2. Valideyn(lər) və ya uşağı tərbiyə edən digər şəxslər uşağın inkişafı üçün lazım olan həyat şəraitini öz qabiliyyətləri və maliyyə imkanları daxilində təmin etməyə görə əsas məsuliyyəti daşıyırlar.

3. İştirakçı dövlətlər valideynlərə və uşaqları tərbiyə edən digər şəxslərə həmin hüququn həyata keçirilməsində kömək göstərilməsi üçün özlərinin milli şəraitinə müvafiq surətdə və öz imkanları daxilində lazımi tədbirlər görür və lazım gələrsə, xüsusən ərzaq, paltar və mənzil təminatına dair proqramlara maddi yardım göstərir və onları dəstəkləyirlər.

4. İştirakçı dövlətlər istər iştirakçı dövlətin daxilində, istərsə də xaricdə valideynlər və ya uşaq üçün maliyyə məsuliyyəti daşıyan digər şəxslər tərəfindən uşağın saxlanması bərpa olunmasını təmin etmək üçün bütün lazımi tədbirləri görürlər. Məsələn, əgər uşaq üçün maliyyə məsuliyyəti daşıyan şəxs və uşaq müxtəlif dövlətlərdə yaşayırlarsa, iştirakçı dövlətlər beynəlxalq sazişlərə qoşulmağa və ya bu cür sazişlər bağlanmasına, habelə digər müvafiq razılaşmalar əldə olunmasına kömək edirlər.

Maddə 28

1. İştirakçı dövlətlər uşağın təhsil hüququnu tanıyır və bərabər imkanlar əsasında bu hüququn həyata keçirilməsinə təcridən nail olmaq məqsədilə onlar:

a) pulsuz və icbari ibtidai təhsili tətbiq edirlər;

b) orta təhsilin istər ümumi, istərsə də peşə təhsili kimi müxtəlif formalarının inkişaf etdirilməsini həvəsləndirir, bu təhsilin bütün uşaqlar üçün mümkün olmasını təmin edir və pulsuz təhsilin tətbiqi və lazım gəldikdə maliyyə yardımı göstərilməsi kimi zəruri tədbirlər görürlər;

c) bütün lazımi vasitələrin köməyi ilə ali təhsilin hər kəsin bacarığı əsasında hamı üçün mümkün olmasını təmin edirlər;

d) təhsil və peşə hazırlığı sahəsində informasiyanın və materialların bütün uşaqlar üçün müəssərliyini təmin edirlər;

e) məktəblərdə müntəzəm davamiyyətə kömək göstərilməsi və məktəbi tərk edən şagirdlərin sayının azaldılması üçün tədbirlər görürlər.

2. İştirakçı dövlətlər uşağın insan ləyaqətinə hörməti əks etdirən metodların köməyi ilə və bu Konvensiyaya müvafiq surətdə məktəb intizamının saxlanmasını təmin etmək üçün bütün lazımi tədbirləri görürlər.

3. İştirakçı dövlətlər bütün dünyada cəhalətin və savadsızlığın ləğvinə kömək göstərilməsi və elmi-texniki biliklərə və təlimin müasir metodlarına yiyələnməyin asanlaşdırılması məqsədilə təhsilə aid məsələlərdə beynəlxalq əməkdaşlığı həvəsləndirir və inkişaf etdirirlər. Bununla əlaqədar, inkişaf etməkdə olan ölkələrin tələbatına xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Maddə 29

1. İştirakçı dövlətlər razılaşırlar ki, uşağın təhsili aşağıdakılara yönəldilməlidir:

a) uşağın şəxsiyyətinin, istedadının, əqli və fiziki qabiliyyətinin ən tam həcmdə inkişaf etdirilməsinə;

b) insan hüquqlarına və əsas azadlıqlara, habelə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində bəyan olunmuş prinsiplərə hörmətin tərbiyə edilməsinə;

c) uşağın valideynlərinə, onun mədəni özgünlüyünə, dilinə və dəyərlərinə, uşağın yaşadığı ölkənin və mənşəcə olduğu ölkənin milli dəyərlərinə, öz sivilizasiyasından fərqlənən sivilizasiyalara hörmətin tərbiyə edilməsinə;

d) anlaşma, sülh, dözümlük, kişilərlə qadınların hüquq bərabərliyi və bütün xalqlar, etnik, milli və dini qruplar arasında, habelə yerli əhali sırasından olan şəxslər arasında dostluq ruhunda uşağın azad cəmiyyətdə şüurlu həyata hazırlanmasına;

e) ətraf mühitə hörmətin tərbiyə edilməsinə.

2. Bu maddənin və ya 28-ci maddənin heç bir hissəsi ayrı-ayrı şəxslərin və orqanların təhsil müəssisələri yaratmaq və onlara rəhbərlik etmək azadlığının məhdudlaşdırılması kimi yozulmur, bir şərtlə ki, bu maddənin 1-ci bəndində şərh olunmuş prinsiplərə daim riayət edilsin və belə təhsil müəssisələrində verilən təhsilin dövlət tərəfindən qoyula bilən minimum normalara uyğun gəlməsi tələbi yerinə yetirilsin.

Maddə 30

Etnik, dini və ya dil azlıqlarının və ya yerli əhali sırasından olan şəxslərin yaşadıkları dövlətlərdə belə azlıqlara və ya yerli əhaliyə mənsub olan uşaq öz qrupunun digər üzvləri ilə birlikdə öz mədəniyyətindən bəhrələnmək, öz dininə etiqad etmək və onun ayinlərini yerinə yetirmək, habelə ana dilindən istifadə etmək hüququndan məhrum edilə bilməz.

Maddə 31

1. İştirakçı dövlətlər uşağın istirahət və asudə vaxt hüququnu, yaşına uyğun oyunlarda və əyləncəli tədbirlərdə iştirak etmək və sərbəst surətdə mədəni həyatda iştirak etmək və incəsənətlə məşğul olmaq hüququnu tanıyırlar.

2. İştirakçı dövlətlər uşağın mədəni və yaradıcılıq həyatında hərtərəfli iştirak etmək hüququna hörmət bəsləyir və rəvac verir, mədəni fəaliyyət və yaradıcılıq fəaliyyəti, asudə vaxt və istirahət üçün müvafiq və bərabər imkanlar verilməsinə kömək göstərir.

Maddə 32

1. İştirakçı dövlətlər uşağın iqtisadi istismardan və sağlamlığı üçün təhlükə törədə bilən və ya təhsil almasına mane ola bilən, yaxud sağlamlığına və fiziki, əqli, ruhi, mənəvi və sosial inkişafına ziyan vura bilən hər hansı işi yerinə yetirməkdən müdafiə edilmək hüququnu tanıyırlar.

2. İştirakçı dövlətlər bu maddənin həyata keçirilməsini təmin etmək üçün qanunvericilik tədbirləri, inzibati və sosial tədbirlər, habelə təhsil sahəsində tədbirlər görürlər. Bu məqsədlə digər beynəlxalq sənədlərin müvafiq müddəalarını rəhbər tutaraq iştirakçı dövlətlər:

a) işə qəbul üçün minimum yaş həddini və ya minimum yaş hədlərini müəyyən edirlər;

b) iş gününün müddəti və əmək şəraiti haqqında zəruri tələbləri müəyyən edirlər;

c) bu maddənin səmərəli həyata keçirilməsini təmin etmək üçün müvafiq cəza növləri və ya digər sanksiyalar nəzərdə tuturlar.

Maddə 33

İştirakçı dövlətlər müvafiq beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulduğu kimi, uşaqları narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz istehlakından qorumaq və belə maddələrin qanunsuz istehsalında və ticarətində uşaqlardan istifadə edilməsinə yol verməmək üçün bütün lazımi tədbirlər, o cümlədən qanunvericilik tədbirləri, inzibati və sosial tədbirlər, habelə təhsil sahəsində tədbirlər görürlər.

Maddə 34

İştirakçı dövlətlər uşağı seksual istismarın və seksual yola çəkmənin bütün formalarından müdafiə etməyi öhdələrinə götürürlər. Bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər aşağıdakıların qarşısını almaq üçün milli, ikitərəfli və çoxtərəfli səviyyələrdə bütün lazımi tədbirləri görürlər:

- a) uşağın hər hansı qanunsuz seksual fəaliyyətə sövq və ya məcbur edilməsi;
- b) istismar məqsədilə uşaqlardan fahişəlikdə və ya digər qanunsuz seksual praktikada istifadə edilməsi;
- c) istismar məqsədilə uşaqlardan pornoqrafiyada və pornoqrafik materiallarda istifadə edilməsi.

Maddə 35

İştirakçı dövlətlər uşaqların hər hansı məqsədlərlə və hər hansı formada oğurlanmasının, uşaqlarla ticarətin və ya qaçaqmalçılığın qarşısını almaq üçün milli, ikitərəfli və çoxtərəfli səviyyələrdə bütün lazımi tədbirləri görürlər.

Maddə 36

İştirakçı dövlətlər uşağı onun rifahının istənilən cəhətinə ziyan vuran istismarın bütün digər formalarından müdafiə edirlər.

Maddə 37

İştirakçı dövlətlər təmin edirlər ki:

- a) heç bir uşaq işgəncələrə və ya qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan digər rəftar və ya cəza növlərinə məruz qalmasın. 18 yaşına çatmayan şəxslər tərəfindən törədilmiş cinayətlərə görə nə ölüm cəzası, nə də azad edilmək imkanını nəzərdə tutmayan ömürlük həbs cəzası kəsilmir;
- b) heç bir uşaq qanunsuz və ya özbaşına azadlıqdan məhrum edilməsin. Uşağın həbsə alınması, tutulması və ya həbsxanaya salınması qanuna uyğun həyata keçirilir və yalnız son tədbir kimi və mümkün qədər daha qısa olan müvafiq müddət ərzində tətbiq edilir;
- c) azadlıqdan məhrum edilmiş hər bir uşaq humanist rəftar edilsin və həmyaşıdları olan şəxslərin tələbatı nəzərə alınmaqla, onun şəxsiyyətinin ayrılmaz ləyaqətinə hörmət bəslənsin. Məsələn, azadlıqdan məhrum edilmiş hər bir uşaq, onun ən yaxşı mənafeyinə zidd deyilsə, yaşlılardan ayrı saxlanılmalı və xüsusi hallar istisna olmaqla, yazışmaq və görüşmək yolu ilə öz ailəsi ilə əlaqə saxlamaq hüququna malik olmalıdır;
- d) azadlıqdan məhrum edilmiş hər bir uşaq ləngidilmədən hüquqi və digər müvafiq yardım almaq hüququna, habelə azadlıqdan məhrum edilməsinin qanuniliyinə məhkəmə və ya digər səlahiyyətli, müstəqil və qərəzsiz orqan qarşısında etiraz etmək hüququna və istənilən belə prosesual tədbir barəsində onların təxirə salmadan qərar çıxarması hüququna malik olsun.

Maddə 38

1. İştirakçı dövlətlər silahlı münaqişələr zamanı onlara tətbiq edilən və uşaqlara aidiyyəti olan beynəlxalq humanitar hüquq normalarına hörmət bəsləməyi və onlara əməl olunmasını təmin etməyi öhdələrinə götürürlər.

2. İştirakçı dövlətlər 15 yaşına çatmayan şəxslərin hərbi əməliyyatlarda birbaşa iştirak etməməsinə təmin etmək üçün bütün mümkün tədbirləri görürlər.

3. İştirakçı dövlətlər 15 yaşına çatmayan hər hansı şəxsi öz silahlı qüvvələrində xidmətə çağırmaqdan çəkinirlər. İştirakçı dövlətlər 15 yaşına çatmış, lakin 18 yaşı hələ tamamilə olmamış şəxslərin orduya cəlb edilməsi zamanı daha yaşlı şəxslərə üstünlük verməyə çalışırlar.

4. Silahlı münaqişələr zamanı mülki əhalinin müdafiəsi ilə bağlı beynəlxalq humanitar hüquq üzrə öz öhdəliklərinə uyğun olaraq iştirakçı dövlətlər silahlı münaqişənin toxunduğu uşaqların müdafiəsini və onlara baxılmasını təmin etmək üçün bütün mümkün tədbirləri görürlər.

Maddə 39

İştirakçı dövlətlər hər hansı növ etinasızlığın, istismarın və ya sui-istifadənin, işgəncələrin və ya hər hansı digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar, cəza növlərinin və ya silahlı münaqişələrin qurbanı olmuş uşağın fiziki və psixoloji bərpaasına və sosial reintegrasiyasına kömək etmək üçün bütün lazımi tədbirləri görürlər.

Maddə 40

1. İştirakçı dövlətlər cinayət qanunvericiliyini pozmuş hesab edilən, onu pozmaqda təqsirləndirilən və ya təqsirli sayılan hər bir uşağın onunla elə bir rəftar hüququnu tanıyırlar ki, belə rəftar uşaqda ləyaqət və mənlilik hissələrinin inkişafına kömək edir, uşaqda insan hüquqlarına və başqalarının əsas azadlıqlarına hörmət hissini möhkəmləndirir və bu zaman uşağın yaşını və onun reintegrasiyasına və cəmiyyətdə faydalı rol oynamasına kömək göstərilməsinin arzu edildiyini nəzərə alır.

2. Bu məqsədlə və beynəlxalq sənədlərin müvafiq müddəalarını nəzərə alaraq, iştirakçı dövlətlər təmin edirlər ki:

a) edildiyi zaman milli və ya beynəlxalq hüquqla qadağan olunmamış hərəkətə və ya hərəkətsizliyə görə heç bir uşaq cinayət qanunvericiliyi pozmuş hesab edilməsin, onu pozmaqda təqsirləndirilməsin və təqsirli sayılmasın;

b) cinayət qanunvericiliyini pozmuş hesab edilən və ya onu pozmaqda təqsirləndirilən hər bir uşaq ən azı aşağıdakı təminatlarla malik olsun:

i) onun təqsiri qanuna əsasən sübuta yetirilməyincə təqsirsizlik prezumpsiyası;

ii) özünə qarşı irəli sürülən ittihamlar barədə ona dərhal və bilavasitə, zərurət olduqda isə, valideynləri və ya qanuni qəyyumları vasitəsilə məlumat verilməsi və öz müdafiəsinə hazırlaşarkən və müdafiəsinə həyata keçirərkən hüquqi və digər lazımi yardım göstərilməsi;

iii) qanuna uyğun olaraq vəkili və ya digər müvafiq şəxsin iştirakı ilə məsələyə ədalətlə baxılarkən səlahiyyətli, müstəqil və qərəzsiz orqan və ya məhkəmə orqanı tərəfindən həmin məsələyə dair qərarın təxirə salınmadan və əgər uşağın ən yaxşı mənafeyinə zidd deyilsə, onun yaşı və ya valideynlərinin və ya qanuni qəyyumlarının vəziyyəti də nəzərə alınmaqla çıxarılması;

iv) şahid ifadələri verməyə və ya təqsiri boynuna almağa məcbur edilməkdən azad olmaq; ittiham şahidlərinin verdiyi ifadələri ya müstəqil surətdə, ya da digər şəxslərin köməyi ilə öyrənmək və müdafiə şahidlərinin bərabər hüquqlu iştirakının və ifadələrinin öyrənilməsinin təmin edilməsi;

v) əgər hesab edilsə ki, uşaq cinayət qanunvericiliyini pozmuşdur, onda qanuna uyğun olaraq müvafiq qərara və bununla əlaqədar görülmüş hər hansı tədbirlərə səlahiyyətli, müstəqil və qərəzsiz yuxarı orqan və ya məhkəmə orqanı tərəfindən təkrar baxılması;

vi) əgər uşaq istifadə olunan dili başa düşmürsə və ya bu dildə danışa bilmirsə, tərcüməçinin pulsuz köməyi;

vii) araşdırmanın bütün mərhələlərində uşağın şəxsi həyatına tam hörmət edilməsi.

3. İştirakçı dövlətlər cinayət qanunvericiliyini pozmuş hesab edilən, onu pozmaqda təqsirləndirilən və ya təqsirli sayılan uşaqlara bilavasitə aidiyyəti olan qanunlar, prosedurlar, orqanlar və müəssisələr yaradılmasına, o cümlədən aşağıdakılara kömək göstərməyə çalışırlar:

a) elə minimum yaş həddi müəyyən edilməsinə ki, bu həddən aşağı yaşda uşaqlar cinayət qanunvericiliyini pozmağa qadir sayılmırlar;

b) zəruri və arzu olunan hallarda, belə uşaqlara, insan hüquqlarını və hüquqi təminatları tam gözləmək şərti ilə, məhkəmə təhqiqatından istifadə etmədən rəftar edilməsi üçün tədbirlər görülməsinə.

4. Uşağa qulluq, qəyyumluğa və nəzarətə dair əsasnamə, məsləhət xidmətləri, sınaq müddəti təyin edilməsi, tərbiyə verilməsi, təlim və peşə hazırlığı proqramları və müəssisələrdə uşağa qulluğu

əvəz edən qulluğun digər formaları kimi müxtəlif tədbirlərin olması zəruridir. Bunlardan məqsəd uşaqla elə rəftarı təmin etməkdir ki, onun rifahına, habelə vəziyyətinə və cinayətin xarakterinə uyğun olsun.

Maddə 41

Bu Konvensiyada heç nə uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsinə daha çox kömək edən və aşağıdakı sənədlərdə ola bilən hər hansı müddəalara toxunmur:

- a) iştirakçı dövlətin qanununda; və ya
- b) həmin dövlət barəsində qüvvədə olan beynəlxalq hüquq normalarında.

II Hissə

Maddə 42

İştirakçı dövlətlər lazımi və təsirli vasitələrdən istifadə edərək, Konvensiyanın prinsipləri və müddəaları barədə istər yaşlılara, istərsə də uşaqlara geniş məlumat verməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 43

1. Bu Konvensiyaya müvafiq surətdə qəbul edilmiş öhdəliklərin yerinə yetirilməsində iştirakçı dövlətlər tərəfindən əldə olunmuş tərəqqini nəzərdən keçirmək məqsədilə Uşaq Hüquqları Komitəsi təsis edilir. Komitə aşağıdakı funksiyaları yerinə yetirir.

2. Komitə yüksək mənəvi keyfiyyətləri olan və bu Konvensiyanın əhatə etdiyi sahədə səriştəsi təsdiq edilmiş on ekspertdən ibarət olur. Komitənin üzvləri iştirakçı dövlətlər tərəfindən öz vətəndaşları sırasından seçilir və şəxsən fəaliyyət göstərirlər, həm də ədalətli coğrafi bölgüyə, habelə əsas hüquq sistemlərinə diqqət yetirilir.

3. Komitənin üzvləri iştirakçı dövlətlərin irəli sürdükləri şəxslərin siyahısından gizli səsvermə yolu ilə seçirlər. Hər iştirakçı dövlət öz vətəndaşları sırasından bir nəfərin namizədliyini irəli sürə bilər.

4. Komitəyə ilk seçkilər bu Konvensiyanın qüvvəyə mindiyi gündən etibarən altı aydan gec olmayaraq, sonralar isə iki ildə bir dəfə keçirilir. Hər seçkinin keçirilməsinə ən gec dörd ay qalmış Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi iştirakçı dövlətlərə öz namizədlərini iki ay ərzində təqdim etmək təklifi ilə məktub göndərir. Sonra Baş katib namizədlikləri bu qaydada irəli sürülmüş bütün şəxslərin əlifba sırası ilə siyahısını, onların namizədliyini irəli sürmüş iştirakçı dövlətləri göstərməklə tərtib edir və bu Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlərə təqdim edir.

5. Seçkilər iştirakçı dövlətlərin Baş katibin Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Mərkəzi idarələrində çağırıldığı müşavirələrində keçirilir. İştirakçı dövlətlərin üçdə iki hissəsinin yetərsay təşkil etdiyi bu müşavirələrdə iştirakçı dövlətlərin səsvermədə olan və və iştirak edən nümayəndələrinin daha çoxunun səsini və mütləq əksəriyyətinin səsini alan namizədlər Komitənin tərkibinə seçilmiş sayılırlar.

6. Komitənin üzvləri dörd il müddətinə seçirlər. Namizədlikləri təkrar irəli sürüldükdə onların yenidən seçilmək hüququ vardır. İlk seçkilərdə seçilən beş üzvün səlahiyyət müddəti iki illik dövrün sonunda bitir; ilk seçkilərdən sonra dərhal bu beş üzvün adları Müşavirənin sədri püşkatma vasitəsilə müəyyənləşdirir.

7. Komitənin hər hansı üzvü öldükdə və ya istefa verdikdə və ya Komitənin üzvü vəzifələrini hər hansı başqa səbəbə görə daha yerinə yetirə bilmədikdə, Komitənin həmin üzvünü irəli sürmüş iştirakçı dövlət qalan müddət üçün öz vətəndaşları sırasından, Komitənin bəyənməsi şərti ilə, başqa ekspert təyin edir.

8. Komitə öz prosedur qaydalarını müəyyən edir.

9. Komitə öz vəzifəli şəxslərini iki il müddətinə seçir.

10. Komitənin sessiyaları, bir qayda olaraq, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Mərkəzi idarələrində və ya Komitənin müəyyənləşdirdiyi hər hansı digər münasib yerdə keçirilir. Komitə öz sessiyalarını, bir qayda olaraq, hər il keçirir. Komitənin sessiyasının davam etməsi müddəti bu Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlərin müşavirəsində, Baş Məclisin bəyənməsi şərti ilə, müəyyənləşdirilir və zərurət olduqda ona yenidən baxılır.

11. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Konvensiyaya uyğun olaraq Komitənin öz funksiyalarını səmərəli həyata keçirməsi üçün lazımı heyət və maddi vəsait ayırır.

12. Bu Konvensiyaya uyğun təsis edilmiş Komitənin üzvləri Baş Məclis tərəfindən müəyyən edilmiş qaydada və şərtlərlə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının vəsaitindən Baş Məclisin təsdiq etdiyi məbləğdə haqq alırlar.

Maddə 44

1. İştirakçı dövlətlər Konvensiyada tanınmış hüquqların təsbit olunması üçün gördükləri tədbirlər haqqında və bu hüquqların həyata keçirilməsində əldə edilmiş tərəqqi haqqında Komitəyə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi vasitəsilə məruzələr təqdim etməyi öhdələrinə götürürlər:

a) Konvensiya müvafiq iştirakçı dövlət üçün qüvvəyə mindikdən sonra iki il ərzində;

b) bundan sonra hər beş ildən bir.

2. Bu maddəyə müvafiq surətdə təqdim olunan məruzələrdə bu Konvensiya üzrə öhdəliklərin yerinə yetirilməsi dərəcəsinə təsir edən amillər və çətinliklər, əgər varsa, göstərilir. Komitənin həmin ölkədə Konvensiyanın qüvvəsini tam başa düşməsinə təmin etmək üçün məruzələrdə kifayət qədər informasiya da olur.

3. Komitəyə hərtərəfli ilkin məruzə təqdim etmiş iştirakçı dövlətin bu maddənin 1b bəndinə uyğun təqdim etdiyi sonrakı məruzələrdə əvvəl verilmiş əsas informasiyanı təkrarlamasına ehtiyac yoxdur.

4. Komitə iştirakçı dövlətlərdən bu Konvensiyanın həyata keçirilməsinə aid əlavə informasiya istəyə bilər.

5. Komitənin fəaliyyəti haqqında məruzələr hər iki ildən bir İqtisadi və Sosial Şura vasitəsilə Baş Məclisə təqdim olunur.

6. İştirakçı dövlətlər öz məruzələrinin öz ölkələrində geniş aşkarlığını təmin edirlər.

Maddə 45

Bu Konvensiyanın səmərəli həyata keçirilməsinə kömək göstərmək və Konvensiyanın əhatə etdiyi sahədə beynəlxalq əməkdaşlığı həvəsləndirmək məqsədilə:

a) Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ixtisaslaşdırılmış idarələrinin, Uşaq Fondunun və digər orqanlarının ixtiyarı var ki, bu Konvensiyanın onların səlahiyyət dairəsinə daxil olan müddələrinin həyata keçirilməsi məsələlərinə baxılmasında təmsil edilsinlər. Komitə məqsəduyğun saydığı halda Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ixtisaslaşdırılmış idarələrinə, Uşaq Fonduna və digər səlahiyyətli orqanlara təklif edə bilər ki, onların müvafiq səlahiyyət dairəsinə daxil olan sahələrdə Konvensiyanın həyata keçirilməsi barədə ekspertlərin rəyini təqdim etsinlər. Komitə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ixtisaslaşdırılmış idarəsinə, Uşaq Fonduna və digər orqanlarına təklif edə bilər ki, onların fəaliyyət dairəsinə daxil olan sahələrdə Konvensiyanın həyata keçirilməsi haqqında məruzələr təqdim etsinlər;

b) İştirakçı dövlətlərin texniki məsləhət və ya yardım barədə xahiş edilən və ya buna tələbatı göstərilən hər hansı məruzələrini, habelə həmin xahiş və ya göstərişlərlə əlaqədar Komitənin irad və

təklifləri varsa, bunları Komitə məqsədəuyğun saydığı halda Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ixtisaslaşdırılmış idarələrinə, Uşaq Fonduna və digər səlahiyyətli orqanlara göndərir;

c) Komitə Baş Məclisə tövsiyə edə bilər ki, uşaq hüquqlarına aid ayrı-ayrı məsələlər barədə Baş Məclisin adından tədqiqatlar aparılmasını Baş katibə təklif etsin;

d) Komitə bu Konvensiyanın 44-cü və 45-ci maddələrinə müvafiq surətdə alınmış informasiya əsasında ümumi xarakterli təklif və tövsiyələr irəli sürə bilər. Ümumi xarakterli bu təklif və tövsiyələr marağı olan hər hansı iştirakçı dövlətə göndərilir və iştirakçı dövlətlərin iradları varsa, bunlarla birlikdə Baş Məclisə bildirilir.

III Hissə

Maddə 46

Bu Konvensiya bütün dövlətlər tərəfindən imzalanmaq üçün açıqdır.

Maddə 47

Bu Konvensiya təsdiq edilməlidir. Təsdiqnamələr saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilir.

Maddə 48

Bu Konvensiya hər hansı dövlətin ona qoşulması üçün açıqdır. Qoşulma haqqında sənədlər saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilir.

Maddə 49

1. Bu Konvensiya iyirminci təsdiqnamənin və ya qoşulma sənədinin saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verildiyi gündən sonra otuzuncu gün qüvvəyə minir.

2. İyirminci təsdiqnamə və ya qoşulma sənədi saxlanılmağa təhvil verildikdən sonra bu Konvensiyanı təsdiq edən və ya ona qoşulan hər bir dövlət üçün bu Konvensiya onun öz təsdiqnaməsini və ya qoşulma sənədini saxlanmağa təhvil verilməsindən sonra otuzuncu gün qüvvəyə minir.

Maddə 50

1. İstənilən iştirakçı dövlətin düzəliş təklif etmək və onu Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təqdim etmək ixtiyarı vardır. Sonra Baş katib təklif olunmuş düzəlişi iştirakçı dövlətlərə göndərərək onlardan həmin təkliflərə baxılıb səsvermə keçirilməsi məqsədilə iştirakçı dövlətlərin konfransının çağırılmasına tərəfdar olub-olmadıqlarını bildirməyi xahiş edir. Əgər belə məlumatın verildiyi gündən dörd ay ərzində iştirakçı dövlətlərin ən azı üçdə biri bu konfransın çağırılmasına tərəfdar çıxarsa, onda Baş katib Birləşmiş Millətlər Təşkilatının himayəsi altında həmin konfransı çağırır. Bu konfransda səsvermədə olan və iştirak edən iştirakçı dövlətlərin əksəriyyətinin qəbul etdiyi hər hansı düzəliş Baş Məclisin təsdiqinə verilir.

2. Bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun qəbul olunmuş düzəliş Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisi tərəfindən təsdiq edildikdən və iştirakçı dövlətlərin üçdə ikisindən ibarət əksəriyyəti tərəfindən qəbul olunduqdan sonra qüvvəyə minir.

3. Düzəliş qüvvəyə mindikdə onu qəbul etmiş iştirakçı dövlətlər üçün məcburi olur, digər iştirakçı dövlətlər üçün isə bu Konvensiyanın müddəaları və qəbul etdikləri bütün əvvəlki düzəlişlər məcburi olaraq qalır.

Maddə 51

1. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi dövlətlərin təsdiqetmə və ya qoşulma anında irəli sürdükləri qeyd-şərtlərin mətnini alır və bütün dövlətlərə göndərir.

2. Bu Konvensiyanın məqsəd və vəzifələri ilə bir araya sığmayan qeyd-şərtlərə yol verilmir.

3. Qeyd-şərtlər istənilən vaxt Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə müvafiq bildiriş göndərmək yolu ilə geri götürülə bilər. Sonra Baş katib bu barədə bütün dövlətlərə məlumat verir. Belə bildiriş Baş katib tərəfindən alındığı gündən qüvvəyə minir.

Maddə 52

Hər hansı iştirakçı dövlət Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə yazılı bildiriş göndərmək yolu ilə bu Konvensiyanı etibarsız elan edə bilər.

Etibarsız elanetmə Baş katibin bildirişi aldığı vaxtdan bir il keçdikdən sonra qüvvəyə minir.

Maddə 53

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Konvensiyanın depozitarisi təyin edilir.

Maddə 54

Bu Konvensiyanın ingilis, ərəb, ispan, çin, rus və fransız dillərində mətnləri eyni dərəcədə autentik olan əsl saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilir.

Bunun təsdiqi olaraq, özlərinin müvafiq hökumətləri tərəfindən lazımı qaydada vəkil edilmiş aşağıda imza edən səlahiyyətli nümayəndələr bu Konvensiyanı imzaladılar.